

“BILIMNING CHEGARASI VA RAD ETILISHI”: SKEPTITSIZM VA BILIMGA BO‘LGAN ISHONCHSIZLIK MUAMMOSI

Jo'rayeva Ruxshona Annaqul qizi¹,

Umarova Farida Saidikramovna²,

Elmurotova Dilnoza Baxtiyorovna³

1-son davolash fakulteti 110"А" guruh talabasi¹, dotsent^{2,3}

Toshkent Davlat Tibbiyot Universiteti

Annotatsiya: *Ishda bilimning falsafiy chegaralari va uni rad etish holatlari skeptitsizm doirasida tahlil qilinadi. Tadqiqotda bilimning ishonchlilik mezonlari, shubha va haqiqat o'rtasidagi murakkab munosabatlar, hamda zamonaviy jamiyatda axborot ortiqchaligi fonida yuzaga kelgan epistemik inqiroz muammolari o'rganiladi. Pyrrhon, Descartes, Hume va Popper kabi mutafakkirlar qarashlari orqali skeptitsizmning nazariy asoslari yoritiladi. Shuningdek, tanqidiy fikrlash, axborot madaniyati va ilmiy asoslangan qarorlar qabul qilish zarurati haqida taklif va tavsiyalar beriladi va skeptitsik yondashuvning ijtimoiy va iqtisodiy samara keltirish salohiyati haqida xulosa qilinadi.*

Kalit so'zlar: *Bilim, skeptitsizm, epistemologiya, haqiqat, shubha, bilimga ishonchsizlik, falsafa, zamonaviy jamiyat.*

Bilim insoniyat tafakkurining eng muhim boyliklaridan biridir. U inson faoliyatining barcha jabhalarida-ilm-fan, siyosat, madaniyat va kundalik hayotda asosiy yo'naltiruvchi kuch sifatida xizmat qiladi. Biroq tarixiy va zamonaviy nuqtai nazardan qaralganda, bilim har doim bir xil qabul qilinmagan. Unga nisbatan turli shubhalar, e'tirozlar va hatto rad etishlar mavjud bo'lgan. Ayniqsa, skeptitsizm ya'ni bilim va haqiqatga shubha bilan qarash -falsafa tarixida chuqur ildizlarga ega bo'lgan yondashuvdir. Ushbu maqolada skeptitsizmning

epistemologik ildizlari, uning zamonaviy jamiyatdagi aks sadosi va bilimga bo'lgan ishonchsizlik muammosi chuqur tahlil qilinadi. Bugungi globallashtirgan dunyoda insonlar turli, ko'pincha qarama-qarshi manbalardan axborot olishmoqda. Bu esa bilimni haqiqatdan ajratish, ishonchli dalil va noto'g'ri fikr o'rtasidagi farqni aniqlashni qiyinlashtirmoqda. Shu bois, bilimning chegarasi, ishonchlilik mezonlari va rad etilishi haqidagi falsafiy muammolar zamonaviy jamiyatda ayni dolzarb mavzulardan biridir. Bu mavzu nafaqat falsafiy va nazariy qiziqish uyg'otadi, balki ijtimoiy, axloqiy va siyosiy oqibatlarga ham ega.

1.1. Tadqiqotning dolzarbligi, mavzu doirasida mavjud muammolar

Bugungi kunda axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi, ijtimoiy tarmoqlarning keng ommalashuvi va ommaviy axborot vositalarining cheksiz ko'rinishda ma'lumotlar tarqatishi natijasida insonlar orasida haqiqat bilan yolg'onni ajratish tobora murakkablashmoqda. Bu holat bilimga nisbatan ishonchsizlik, shubha va skeptik qarashlarning kuchayishiga sabab bo'lmoqda. Ayniqsa, yoshlar orasida "hamma narsa nisbiy", "haqiqat yo'q" degan yondashuvlar keng tarqalyapti. Falsafiy nuqtai nazardan esa, bu jarayon bilimning ontologik va epistemologik asoslarini qayta ko'rib chiqishga undaydi. Skeptitsizm zamonaviy inson tafakkurida chuqur iz qoldirgan, ammo hali-hanuz to'liq yechim topilmagan murakkab muammodir. Mavzu dolzarbligi shundan iboratki, bilimga bo'lgan ishonch jamiyatda ijtimoiy barqarorlik, ilmiy taraqqiyot va madaniy ongning asosi hisoblanadi.

1.2. Muammoni hal qilish yo'llari

Skeptitsizm va bilimga bo'lgan ishonchsizlik muammosini hal qilish bir necha bosqichli yondashuvni talab etadi:

- Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish: maktab va oliy ta'lim tizimida tanqidiy tafakkur, dalillarga asoslangan baholash va fikrlar tahlili madaniyatini shakllantirish kerak.

- Epistemologik savodxonlikni oshirish: insonlarga bilim manbalarini baholash, haqiqat mezonlarini aniqlash, shubha va isbot o'rtasidagi munosabatni tushuntirish zarur.

- Falsafa va axloqiy tarbiyani uyg'unlashtirish: bilimga bo'lgan ishonch nafaqat aql, balki axloqiy mas'uliyat bilan ham bog'liqdir. Yolg'on xabarlar tarqatilishi jamiyatda ishonchsizlik muhitini kuchaytiradi.

- OAV va ijtimoiy tarmoqlar monitoringi: noto'g'ri ma'lumotlar tarqalishini nazorat qilish va aniqligini tekshiruvchi tizimlarni rivojlantirish lozim.

1.3. Ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar

1. Skeptitsizm falsafasini o'rganishga oid maxsus kurslar joriy etish: Oliy ta'limda bilim nazariyasi, haqiqat va shubha masalalari bo'yicha alohida modullarni tashkil etish lozim.

2. Ilmiy adabiyotlar va zamonaviy tahliliy manbalarni ommalashtirish: skeptitsizm tarixini, Descartes, Hume, Pyrrhon, Popper kabi

3. mutafakkirlarning qarashlarini zamonaviy holat bilan solishtirishga imkon beruvchi asarlar tarjima qilinib, keng ommaga taqdim etilishi kerak.

4. Bilimning ijtimoiy qadriyat sifatida targ'ib qilinishi: davlat siyosatida ilmga asoslangan qarorlar ustuvor bo'lishi, har bir sohada ekspert fikrlariga tayanish tizimi mustahkamlanishi kerak.

5. Axborot madaniyatini shakllantirish: aholi, ayniqsa, yoshlar orasida axborot manbalariga tanqidiy yondashish, soxta ma'lumotlarni ajrata olish ko'nikmalarini rivojlantirish zarur.

1.4. Kutilayotgan iqtisodiy va ijtimoiy samara

- Ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlash: bilim va haqiqatga bo'lgan ishonch oshishi orqali fuqarolarning ijtimoiy ishtiroki, davlat institutlariga bo'lgan ishonchi kuchayadi.

- Yoshlar orasida radikal qarashlarning kamayishi: tanqidiy tafakkur shakllangani sari, yolg'on mafkuralar, populistik g'oyalar va manipulyatsiyalar ta'siri pasayadi.

- Innovatsion faoliyatning rivojlanishi: ilm-fanga bo'lgan ishonchning ortishi tadqiqot va yangilik yaratishga turtki bo'ladi, bu esa iqtisodiy o'sishga xizmat qiladi.

- Axborot xatarlarining kamayishi: bilimli va ongli jamiyat noto'g'ri axborotni tezda aniqlaydi, bu esa axborot xavfsizligini mustahkamlaydi.

Xulosa: Skeptitsizm inson tafakkurining doimiy hamrohi sifatida tarix davomida bilim va haqiqat haqidagi qarashlarni chuqurlashtirib, bilish jarayonining murakkabligini ochib bergan falsafiy oqimdir. Maqolada ko'rib chiqilganidek, skeptik yondashuv bir tomondan, bilimning asoslarini shubha ostiga oladi, boshqa tomondan esa, yanada chuqurroq tushunish va ishonchli bilimga intilishga undaydi. Zamonaviy axborot muhitida haqiqat va yolg'onni ajratish tobora qiyinlashib borayotgani skeptitsizmning dolzarbligini yana bir bor isbotlaydi. Shu nuqtai nazardan, ilmiy asoslangan fikrlash, tanqidiy tahlil ko'nikmalari va axborot madaniyatini rivojlantirish orqali bilimga bo'lgan ishonchni mustahkamlash mumkin. Bu esa nafaqat falsafiy jihatdan, balki ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlik, yosh avlodning ilmga e'tibori va jamiyatning sog'lom rivojlanishi uchun ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shunday qilib, skeptitsizmni rad etish emas, balki uni to'g'ri talqin qilib, zamonaviy bilim paradigmasi bilan uyg'unlashtirish zaruriyatga aylanmoqda. Ushbu maqolada keltirilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, bilimning chegaralari mavjud, lekin bu chegaralar doimiy emas - ularni kengaytirish uchun insoniyatning ilmiy yondashuvi, tajribasi va mantiqiy tafakkuri muhim omillardir. Skeptitsizm bu jarayonning bir qismi bo'lib, bilimni mustahkamlashga emas, balki uni yanada chuqurroq anglashga undaydi.

Natijada, bilimga bo'lgan ishonchsizlikni faqat muammo sifatida emas, balki ongli tanqidiy yondashuvni rivojlantiruvchi imkoniyat sifatida ko'rish kerak. Bu

esa falsafiy tafakkur, ta'lim tizimi va ijtimoiy ongni rivojlantirishda muhim o'rin tutadi.

Foydalanilgan manbalar

1. **Pyrrhon of Elis.** (1996). *Skepticism: A Critical Overview*. Oxford University Press.
Ushbu manba Pyrrhonning skeptitsizmga bo'lgan yondashuvini o'rganadi va uning bilimning chegaralari haqidagi qarashlarini ta'riflaydi.
2. **Descartes, René.** (1641). *Meditations on First Philosophy*. Cambridge University Press.
Descartesning "Meditations" asari, uning metodik shubha yondashuvini va bilimga erishishning falsafiy metodlarini ochib beradi.
3. **Hume, David.** (1748). *An Enquiry Concerning Human Understanding*. Oxford University Press.
Hume ning induktiv usul va sababiyatning skeptik tahlili, uning bilim haqidagi radikal qarashlari.
4. **Popper, Karl.** (1972). *Objective Knowledge: An Evolutionary Approach*. Clarendon Press.
Popperring falsifikatsiya nazariyasi, bilimni qanday qilib ilmiy asosda tasdiqlash yoki rad etish mumkinligi haqida muhim g'oyalar beradi.
5. **Williamson, Timothy.** (2000). *Knowledge and Its Limits*. Oxford University Press.
Zamonaviy epistemologiyani ilgari surilgan ta'limoti, bilimning chegaralari va skeptitsizmni zamonaviy nuqtai nazardan o'rganish.
6. **Fricker, Miranda.** (2007). *Epistemic Injustice: Power and the Ethics of Knowing*. Oxford University Press.
Epistemik adolatsizlik va uning skeptitsizm bilan bog'liq ijtimoiy oqibatlari, ayniqsa bilimni rad etish va uning jamiyatda qanday muammolarni keltirib chiqarishi haqida.

7. Элмуротова Д.Б., Элмуратов Э.Б. Исследование и совершенствование техники и технологии по освоению скважин в сложных горно-геологических условиях на месторождениях Республики Узбекистан // Лучшие интеллектуальные исследования, Ч-13, Т.5, Январь-2024, С.11-23, Россия. <http://web-journal.ru/index.php/journal/issue/view/89>

8. Elmurotova D.B., Sayfullayeva D.I., Isroilova Sh.A. Terms of medical information system, World Bulletin of Public Health (WBPH), V.34, May, P.91-92, 2024 ISSN: 2749-3644, Berlin. <https://www.scholarexpress.net>

9. Elmurotova D.B, Majlimov F.B., Zuparov I.B., Kayumova K.S., Xudoyberdiyev B.A. A modern approach to hand hygiene in medicine // European Journal of Humanities and Educational Advancements (EJHEA), V.5 N.05, May 2024 ISSN: 2660-5589, P.51-53, Spain. <https://www.scholarzest.com>

10. Elmurotova D., Arzikulov F., Egamov S., Isroilov U. Organization of direct memory access // Intent Research Scientific Journal-(IRSJ), ISSN (E): 2980-4612, V.3, Is.10, October – 2024, P. 31-38., Philippines, <https://intentresearch.org/index.php/irsj/article/view/345>

11. Elmurotova D., Arzikulov F., Izzatullayev I., Olimov A., Abdurahmonov J. The role of remote diagnostics in medicine // World Bulletin of Public Health (WBPH), V.39, October 2024, ISSN:2749-3644, P.102-105. Germany, <https://scholarexpress.net/index.php/wbph/article/view/4664>

12. Elmurotova D., Fayziyeva N.A., Urmanbekova D.S., Bozorov E.H. Implementation of the method of teaching x-ray therapy in higher educational institutions // **Web of Teachers: Inderscience Research**, V.2, Issue 10, October-2024, ISSN (E):2938-379X, P.18-23. Spain. <https://webofjournals.com/index.php/1/article/view/1868>

13. Elmurotova D.B., Esanov Sh.Sh., Abduraxmonov S.A., Ulug'berdiyev A.Sh., Umarov J.S. Medical device reliability and measuring instrument specifications // Eurasian Journal of Engineering and Technology, EJET, V.34,

October-7, 2024, ISSN: (E) 2795-7640, P.10-13, Belgium.

<https://geniusjournals.org/index.php/ejet>

14. Shodiev A.A., Mussaeva M.A., Elmurotova D.B. Magnetic resistance and mobility of carriers of HTSC – YBCO tapes irradiated with 5 MeV electrons // Eurasian Journal of Physics, Chemistry and Mathematics, EJPCM, V.35, October-26, 2024, ISSN: 2795-7667, P.25-33, Belgium.

<https://geniusjournals.org/index.php/ejpcm/article/view/6393>

15. Elmurotova D.B., Fayziyeva N.A., Odilova N.J. Properties of electron and neutron therapy // Web of Medicine: Journal of medicine, practice and nursing, V.2, Issue 10, October-2024, ISSN (E): 2938-3765, P.137-141, Spain.

16. Elmurotova D.B., Yoqubboyeva E.Z., Orifqulova M.F., Imanova L.N. Application of computer technologies in medicine // Western European Journal of Medicine and Medical Science, V.2, Issue 11, ISSN (E): 2942-1918, November-2024, P.1-12. Germany. <https://westerneuropeanstudies.com/index.php/3>